

BLOGBARÁTOK

A betűcsempék titka

Szöveg és fotó: Papp Géza, Fővárosi Blog

A kilencvenes években BKV küldöttség járt az Európai Kulturális Hónap keretében Lisszabonban, Budapest (egyik) testvérvárosában. Ott persze felvették a kapcsolatot a helyi tömegközlekedési vállalat vezetőivel, és a tárgyalások végén kaptak egy ajánlatot, hogy a lisszaboni vállalat fővárosunknak ajándékozná a jeles portugál festő egyik művét. A művész, *João Vieira* hamarosan Magyarországra látogatott, végigjárta a metró állomásait, s úgy találta, hogy mozaikja elhelyezésére az észak-déli metró Deák tér állomásának középső falai lennének a legalkalmasabbak. A terv ezután a főváros illetékes bizottsága elé került, akik kikérték a Budapest Galéria véleményét. *Szöllőssy Ágnes* művészettörténész úgy vélte, hogy a az elhelyezés nem volna szerencsés, mivel a betűcsempékhez, a rejtvényfejtéshez hosszan kellene elidőzni a feliratok előtt, erre azonban az állomás szűk és forgalmas terében az utasnak nem lesz lehetősége. Ezért más helyszínt felkutatását javasolta. A BKV viszont azzal érvelt a már korábban megbeszélte helyszín mellett, hogy új hely esetén újra ide kellene utaztatni a művészt, a csempék ugyanis az adott helynek megfelelő formában és méretezéssel készülnek. Így

a végleges helyszín a Deák tér maradt. A csempéket Lisszabonban égették ki, 1996. augusztus 19-én avatták fel az alkotást. Az egyik oldalon, a csempés fal szélén egy kis megkopott táblácskát is felfedezhetünk a magyarázó szöveggel:

João Vieira (szül. 1934), portugál festő munkája, készült a *Fábrica Cerâmica Viúva Lamegoban* (Csempegyár), Lisszabonban. A *Metropolitano de Lisboa* (Lisszaboni Metró) ajándéka a *Budapesti Közlekedési Részvénytársaságnak*. Felavatva 1996. augusztus 19-én, a magyar államalapítás 1100. évfordulója alkalmából.

A művész az egyik oldalra portugál versek magyar fordítását, a másik oldalra magyar versek portugál fordítását helyezte el. A költők neve jól ki is vehető a nagyobb, négycsempés betűekben: *József / Ady / Petőfi, valamint Camões / Pessoa / Césaró*.

Félreértett Opiárium

A portugálokéi közül az első *Pessoa*: Opiárium című költeménye. Innen ered az a városi legenda, hogy a falra valami „drogos” szöveget tettek fel – ez nyilvánvalóan botorság, bár az első szó a falon valóban: „Opiárium”. Teljes szövege:

A LELKEMET NEM ÓPIUM SEBEZTE,
AZ ÉLETTŐL SÁPADOZTAM,
DARVADOZTAM,
DE VIGASZOM RÉMLETT AZ
ÓPIUMBAN,
KELET KELETJE CSÁBÍTOTT KELETRE.

MEGÖL, TUDOM, E FEDÉLZETI ÉLET
FEJEMBEN LÁZAS NAPOK
KERGETŐZNEK.
EZERSZER JOBB, HA BETEGSÉG
GYÖTÖR MEG.
AZ ALKALMAZKODÁSHOZ ÉN NEM
ÉRTEK.

AZ ELLENTMONDÁSOS, ROSSZ
CSILLAG-ÁLLÁS
ARANY SEBEKKEL UTAMAT KISZABJA.
ÖNÉRZETEM LECSÚSZIK A HABOKBA,
IDEGCSOMÓIM HULLÁMOK
CIBÁLJÁK.
A KÉPZELET TORZ LENDÍTŐKERÉKKEL

A KATASZTRÓFÁT MŰKÖDÉSBE
HOZZA,
EGY KERTBEN RÁLELEK A
VÉRPADOKRA,
SZÁRUKAT VESZTETT VIRÁGOK
KÍSÉRNEK.

A szöveg csak odáig van fent a táblán, hogy A KA..., itt ér véget a betét. Az IDEGCSOMÓIM szó sincs az „igazi” helyén.

A középső, nagy blokkban 3 vers részlete olvasható, itt a sortörést semmi nem jelöli, azt a megfejtőnek kell kitalálnia. Az első versrészlet *Luís de Camões*: Mit akartok, örök vágyakozások? című költeményéből való:

MIT AKARTOK, ÖRÖK VÁGYAKOZÁSOK?

MILY REMÉNYEKKEL ÁLLTOK MÉG ELŐ?
NEM TÉR VISSZA A TOVASZÁLLT IDŐ,
S HA VISSZATÉR IS, VONÁSAI MÁSOK.

JÓL TESZITEK, ÉVEK, HOGY
TOVASZÁLLTOK,

MERT BÁR MINDÖTÖK KÖNNYE
RÖPPENŐ,
HAJLAMOTOK NEM MINDIG EGYEZŐ,
S AZ ÓHAJ NEM ISMER
EGYFORMASÁGOT.

MI KEDVES VOLT, MÁS BENNE MÁR A
LÉNYEG;
MERT A NAPOK MÚLÁSA LETÖRÖLTTE
A RÁTAPADT ELSŐ GYÖNYÖRŰSÉGET.

A második vers költője a betétben Césariént szerepel, teljes neve *Cesário Verde*.

CESÁRIO VERDE: BEZÁRT ÉJ

EMLÉKSZEL-E MONDD AZ ELMÚLT
SZOMBATRA:
LÉPÉSEINK LASSÚ KOPPANÁSAI,
FÖLÖTTÜNK A MERENGŐ GÁZ SÁRGA
LÁNGJA,
S A HOLDFÉNY TEJFINOM
SIMOGATÁSAI?

A SZŰK UTCÁCSKÁKRA JÓL EMLÉKSZEM
ÉN,
HOL KÉZ A KÉZBEN KÓBOROLTUNK
KETTEN:
A HÁZAK HOMLOKÁN OTT SÁPADT A
FÉNY;
S ABLAKUKBAN SZOMSZÉDASSZONYOK
FECSEGNÉK.

NEM FELEJTEM MINDAZT MIRŐL
MESÉLTÉL
EGY DÚSAN FARAGOTT KOMOR
TEPLOMNÁL;
SEM A CÉDRUST, MELY HÁJBÓL S
HALÁLBÓL ÉL,
S BÁJOS TEMETŐKERTEK REJTEKÉN ÁLL.

ELINDULTUNK, TUDVA AZ ALKONY
KÖZEL,
MÉGIS MEG-MEGÁLLVA HALADTUNK
TOVÁBB; -
DE KEDVETLENségEM SEM FELEJTEM EL,
S A SZAGGATOTT JELET: MINT MÚLTAK
AZ ÓRÁK. (...)

A harmadik vers költője *Fernando Pessoa*,
a vers címe: *Ő, az az aratómunkásnő énekel* (*Kukorelly Endre* fordítása).

PESSOA: Ő, AZ AZ ARATÓMUNKÁSNŐ
ÉNEKEL

Ő, AZ AZ ARATÓMUNKÁSNŐ. ÉNEKEL
SZEGÉNY, TALÁN BOLDOG IS, AZT HISZI;
ARAT, S AZ ÉNEK SZÁLL AZ ÉGBE FEL,
DERŰS ÉS NÉVTELEN ÖZVEGYSÉGGEL
TELI.

ÉS HULLÁMZIK, MINT EGY MADÁR DALA
AZ ÉGEN, AMELY TISZTA, MINT A
KEZDET,
S HAJLIK, AHOGY HAJLIK AZ ÉG FALA,
ÉS LÁGY FOLYAM, ÉS MEG SOHASE
RESZKET.

ÖRÖM HALLGATNI ŐT, S ELSZOMORÍT,
E HANGBAN ÉLNEK A MEZŐK S A RÉTEK

S A MUNKA IS, E DAL ÚGY ELBORÍT,
ÉS MINTHA MÁS OKA IS LENNE, MINT
AZ ÉLET.
(...)

Az utolsó portugál vers, a jobb oldali táblán:
Luís de Camões: Hibáim, balsors, lobogó szerelmem (*Hárs Ernő / Mohácsi Árpád* fordítása):

LUÍS DE CAMÕES: HIBÁIM, BALSORS,
LOBOGÓ SZERELMEM

HIBÁIM, BALSORS, LOBOGÓ
SZERELMEM
ESKÜDTEK AZ ELVESZTÉSEMRE
ÖSSZE;
FELESLEGESEN TETT SORS, HIBA
TÖNKRE,
MERT ELÉG VOLT ÁMORT MAGÁT
VISELNEM.
RÉG MESSZE MÁR; DE ITT A KÍNJA
BENNEM
MINDENNEK MÉG, MI MÚLTAMAT
GYÓTÖRTE,
S VAD KESERVEK MEGGYŐZTEK
FELŐLE,
HOGY NEM ÉLHETEK SOHA
ÖNFELEDTEN.
(...)

És jöjjenek a magyarok!

Ha átsétálunk a másik oldalra, az első tábla első verse így kezdődik: *Liberdade, Amor*. Most már nem is olyan nehéz kitálcálni, ugye? Ez *Petőfi Sándor*: *Szabadság, szerelem* című verse. Ez az egyetlen költemény, amely teljes terjedelmében olvasható a falon. Portugálul: *AMOR E LIBERDADE! / AMBOS ME PELA LIBERDADE SACRIFICIO / O MEU AMOR*.

Ezután *Petőfi* egy másik verse kezdődik el: *A nép nevében* (*Em nome do povo*) című. „Még kér a nép, most adjatok neki...”, azaz: „O povo ainda pede, dai lhe agora!” A fordítás *Yvette K. Centeno* munkája.

A középső ülésor feletti hosszú szakasz itt is három részből áll. A legelső dupla trükkös: nem csak a sortörések nincsenek jelezve, hanem a vers e helyen nem is itt kezdődik, hanem az utolsó táblán, és itt csak folytatódik! *József Attila*: *A Dunánál* című költeménye: portugálul. Ezután, az *ADY / YDA* betét körül *Ady Endre*: *Elilant évek szőlőhegyén* (*Na vinha dos anos fanados*) című verse következik, *Égito Gonçalves* fordításában. Kevésbé ismert *Petőfi* másik verse, *Az Álom* (*O Sonho*) című, ennek fordítója szintén *Yvette K. Centeno* volt. Az utolsó blokkban pedig jól felismerhető az *O Danubio* kezdetű vers. *József Attila*: *A Dunánál* című verséről van szó. Itt az utolsó táblán kezdődik, és középen folytatódik, ráadásul pont az összekötetést jelentő szónál még egy hiba is éktelenkedik (egy *E* betű helyett egy kagylóforma díszcsempe szerepel, betű nélkül). A *cessou* szónál ugrunk a jobb oldali tábláról a középső tábla bal felső sarkába. Itt egy kicsit megakadtunk a műfordításnál, ugyanis nagyon úgy tűnik, mintha két fordító – *Égito Concalves* és *Ernesto José Rodrigues* – fordításait kombinálták volna össze.

Tanulság?

Aki nem tud portugálul, ne installáljon portugál nyelvű versorokat. ●

A Fővárosi Blog szerzője, *Papp Géza*, valamint a Gyuricza Blog szerzője, *Gyuricza Gábor* közösen nyomozták ki a verseket és a betűcsempek történetét. Sokáig a BKV-nál sem ismerték a megfejtést! A helyes válaszokat végül a *Metropolitano de Lisboa* (a helyi tömegközlekedési vállalat) honlapján megrendelt kiadvány adta meg, ahol részletesen felsorolták a verseket, valamint az alkotás folyamatáról készült fotókat is bemutatták. A teljes, részletes megfejtés a <http://fovarosi.blog.hu/tags/betucsempek> oldalon olvasható el, három részben.